

KOMPLAENS NAZORAT, SANKSIYALAR VA HUQUQ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10612898>

Fayzullayev Muxriddinxon Sadriddinovich

Mustaqil tadqiqodchi: «Premium legal» advokatlik byurosi advokati –

Аннотация

Muallif tomonidan sanksiyalar tushunchasi, ularning qo'llanilishi, foydalanish masalalari, uning predmeti, kelajakdagi muammolar, xorij tajribasi o'rganilgan va buni milliy qonunchilikda qo'llanilishi yuzasidan izlanish olib borildi.

Калит сўзлар

O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik Kodeksi, sanksiya, ta'minot, moliyaviy cheklov, Amerika sanksiyalari, Rossiyaning qarshi choralari, ta'qiq, Overcompliance, import, eksport, nizo, muvofiqlik darajasi, komplaens.

Bugungi kunda dunyo hamjamiyatining asosiy diqqat markazida sanksiyalar bo'lib turibdi. Sanksiyalar huquqiy shaklda rasmiylashtirilgan siyosiy qarorlardir. Shunga asoslanib, ushbu matnda, sanksiyalarning huquqiy komponentni tahlil qilishga harakat qilamiz.

Hozirda hamma sanksiyalar haqida gapirmoqda: biznes sanksiya cheklovlariga javob bermoqda va banklar, kontragentlar, ta'minot zanjirlari va boshqalar bilan o'zaro munosabatlarni qayta tashkil etilmoqda. Yaqin qo'shni davlatlarda jismoniy shaxslarga parvozlarning mumkin emasligi, Shengen zonasiga kirishni taqiqlanishi yoki xalqaro pul o'tkazmalarining ma'lum bir valyutalarda o'tkazilishiga ta'qiq bilan duch kelishmoqda. Bu holatlar albatta O'zbekistonga ham ta'sir qilishi, ta'minot zanjirlarining uzilishi va yoki qimmatlashishiga olib kelishi mumkin. Biz yuristlar esa sanksiyalarga tushmaslik, ularga qarshi choralari ko'rish va kerak bo'lsa qarshi sanksiyalar qo'llash yuzasidan ham har tomonlama tayyor bo'lishimiz, o'z qonunchilik hujjatlarimizni shunga moslashimiz lozim.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti Nizomining VII bobiga muvofiq sanksiyalar faqatgina Xavfsizlik Kengashi tomonidan ko'riladigan, ulardan afzalliklarga erishish uchun foydalanishga yo'l qo'ymaydigan kafolatlar tizimi bilan ta'minlangan chora-tadbirlardir¹²⁹.

¹²⁹ Устав ООН (полный текст) - <https://www.un.org/ru/about-us/un-charter/full-text>

Jismoniy shaxslar ma'lum banklar va kompaniyalar bilan o'zaro aloqalar xavfini baholashni boshladilar. Boshqacha qilib aytadigan bo'lsak, sanksiyalar xavfini muvofiqlik elementlaridan biri sifatida baholash bugungi hayotning bir qismiga aylandi.

Bugungi kunda eng keng tarqalgan iqtisodiy sanksiyalar qatoriga moliyaviy cheklovlar (jismoniy va yuridik shaxslarning aktivlarini muzlatish), savdo cheklovlari (import/eksportni taqiqlash), tarmoq sanksiyalari (sanksiyalangan davlatlar iqtisodiyotining eng zaif va muhim tarmoqlari/tarmoqlari uchun qo'llaniladigan kompleks cheklovlar kiradi), shaxsiy sanksiyalar (sanksiya qilingan shaxs bilan har qanday mulkiy munosabatlarni taqiqlashgacha bo'lgan eng jiddiy cheklovlar) kiradi.

Ushbu holatlarda respublikamizda ham sanksiyalarni tartibga soluvchi organ belgilab olinishi juda muhimdir. Shuningdek, Belarus respublikasi va Rossiya Federatsiyasi jinoyat qonunchiligida sanksiyalar qo'llashga chaqirganlik uchun jinoiy javobgarlik ham belgilandi.

Sanksiyalarni amalda qo'llash amaliyotida sudlarning ham o' rni o' ziga xosdir. Masalan, Rossiya sudlari va tomonlar:

1) sanksiyalangan shaxslar bilan bog'liq nizolar, shuningdek Rossiyaga qarshi sanksiyalarga asoslangan nizolar bo'yicha Rossiya sudlarining mutlaq vakolatlariga kirishi;

2) Rossiyaga qarshi Rossiya Federatsiyasi hududidan tashqarida joylashgan xorijiy sudda yoki xalqaro tijorat arbitrajida ish yuritishni boshlash yoki davom ettirishga sud ta'qiqini qo'yishni boshladilar¹³⁰.

Fikrimizcha O'zbekiston Respublikasida ham yuridik jihatdan qonunchilik takomillashtirilishi va quyidagilarni tartibga solinishi muhim:

- sanksiyaga tushgan, sanksiyaga bog'liq bo'lgan shaxslar uchun yagona qidiruv tizimini yaratish;

- sanksiyalar ro'yxatiga kiritilganlik haqida shikoyat qilishning ma'muriy tartibini ishlab chiqish;

- O'zbekiston Respublikasiga qarshi sanksiyalarning ochiq axborot tizimini yaratish, sanksiyaga qarshi choralarm ko'radigan yagona organni belgilab olish, sanksiyalarini boshqarish va nazorat qilishni yagona organga yuklash.

Bundan tashqari hozirda sanksiyalarga haddan tashqari rioya qilish tushunchasi - Overcompliance amaliyotga kiritildi. Ko'plab davlatlar masalan, Isroilda banklar Rossiya Federatsiyasidan, Turkiya, Qozog'iston va boshqa

¹³⁰ https://www.kiaplaw.ru/upload/iblock/79e/ewfu4qeqrz2mukp9406hq9efu5d9z0pn/KIAP_antisu

mamlakatlardagi banklar ikkilamchi sanksiyalardan qoʻrqib, asta-sekin pul oʻtkazmalarini qabul qilishdan bosh tortmoqda. Amerika OFAC Qozogʻiston Moliya vazirligi bilan muloqotda, AQShning Turkiyadagi elchisi turk banklari bilan uchrashuvda Rossiya pullarining zararliligi haqida tushuntiradi¹³¹. Siyosiy ritorikaga qaramay, biznes birinchi navbatda oʻz manfaatlaridan kelib chiqib, oʻz tavakkalchiligini hisobga olishi aniq boʻldi. Lekin Oʻzbekiston Respublikasida ham banklar komplaens nazorat oʻtkazayotganligi, bu boʻyicha Markaziy bank tomonidan koʻrsatmalar berilayotgan boʻlishi ham mumkin.

2022-yil mart oyida Yevropa Ittifoqining sanksiya maʼlumotlarini tarqatuvchilar vositasi Yevropa Ittifoqi darajasida paydo boʻldi¹³². May oyida Britaniya FCA bunday shaxslar uchun oʻz kanalini taqdim etdi. Qoʻshma Shtatlarda ular maʼlumot tarqatuvchi mexanizmdan qanday foydalanishni muhokama qilmoqdalar, chunki qonunchilik keng koʻlamli va Qimmatli qogʻozlar komissiyasining oʻz SEC maʼlumotlarini tarqatuvchi dasturi va Adliya vazirligi (DoJ whistleblower dasturi) xorijiy arizachilarni himoya qiladi va yaratadi.

Bu yerda qiziq bir mantiq bor: sanksiyalar rejimini buzish, shu jumladan kitoblar va yozuvlarni qalbakilashtirish orqali amalga oshirilganligi sababli, SEC ham birja toʻgʻrisidagi qonunga muvofiq ijro choralari koʻrishi mumkin.

Yevropa Ittifoqida huquqni muhofaza qilish tizimini yaxshilash boʻyicha uzluksiz muhokamalar boʻlib oʻtmoqda. Hozirda Evropa Komissiyasi quyidagi sanksiyalarning buzilishini jinoiy huquqbuzarlik deb hisoblashni taklif qiladi:

- sanksiya qilingan shaxsga, korxonaga yoki tashkilotga pul mablagʻlari yoki iqtisodiy resurslarni taqdim etish, shuningdek ushbu mablagʻlar va mablagʻlardan sanksiya ostidagi shaxsning manfaatlarini koʻzlab foydalanish;
- ushbu mablagʻlarni muzlatishning mumkin emasligi;
- sanksiya qoʻyilgan shaxslarning Yevropa Ittifoqining istalgan davlati hududiga kirishini yoki ularning Yevropa Ittifoqi orqali tranzitini taʼminlash;
- Yevropa Ittifoqi choralari bilan taqiqlangan yoki cheklangan uchinchi davlatlar bilan bitimlar tuzish;
- importi, eksporti, sotishi, sotib olishi, topshirishi, tranziti yoki tashishi taqiqlangan yoki sanksiyalar bilan cheklangan tovarlar yoki xizmatlar savdosi;
- taqiqlangan moliyaviy faoliyatni amalga oshirish;

¹³¹ Санкционный комплаенс и право. Итоги санкционного 2022/ Денис Примаков
https://zakon.ru/blog/2022/12/22/sankcionnyj_komplaens_i_pravo_itogi_2022

¹³² <https://eusanctions.integrityline.com/frontpage>

- taqiqlangan yoki cheklangan boshqa xizmatlarni taqdim etish, masalan, yuridik maslahat, ishonchli xizmatlar va soliq maslahati¹³³.

Ushbu jinoyatlar uchun shaxslar besh yil muddatga ozodlikdan mahrum etilishi mumkin. Yuridik shaxslarga jarima solinishdan oldingi moliyaviy yil uchun jami jahon aylanmasining kamida 5 foizi miqdorida jarima solinadi. Shuni ham alohida ta'kidlash lozimki, Yevropa Ittifoqi, AQSh va boshqa mamlakatlarning sanksiyalari sanksiyalar qo'llanilgan davlatlarga turli xizmatlarni taqdim etishni cheklash kabi mexanizmdan foydalana boshladi. Shunday qilib, Evropa Ittifoqining 9-to'plamida (5n-modda) Evropa Ittifoqi Rossiya Federatsiyasida ro'yxatdan o'tgan kompaniyalarga quyidagi sohalarida to'g'ridan-to'g'ri yoki bilvosita xizmatlar ko'rsatishni taqiqlaydi:

- yuridik, buxgalteriya hisobi, audit, biznes-konsalting, PR, texnik sinovlar, reklama xizmatlari, analitik xizmatlar, shu jumladan bozor tadqiqotlari, muhandislik va arxitektura xizmatlari va boshqalar.

- Yuridik, buxgalteriya va audit xizmatlarini ko'rsatishni taqiqlash 2022 yil oktyabr oyida (Yevropa Ittifoqining 8-paketi) mustahkamlangan va u kimga tegishli ekanligi haqida ko'plab bahs-munozaralarga sabab bo'lgan.

2022-yil 28-noyabrda Britaniya Advokatlar palatasi Sanksiyalarga rioya qilish qoidalarini qabul qildi¹³⁴. Birinchidan, mohiyatan sanksiyalangan Due Diligence endi nafaqat Buyuk Britaniyada, balki boshqa yurisdiksiyalarda ham advokatlar tomonidan amalga oshirilishi kerak. Ikkinchidan, advokatlar uchun jazo choralarini ishlab chiqish va joriy etishning o'zi inqilobiydir va qo'shimcha mulohaza yuritishni talab qiladi.

Amaliyot bilan shug'ullanuvchi yuristlar uchun ilmiy koferensiyalarni o'tkazish, ularning malakasini uzluksiz oshirib boorish muhimdir. Chunki, sanksiya siyosati qaysi huquq normalari asosida amalga oshirilayotgani, qonun ustuvorligiga qanday usullar bilan erishilayotgani, kuch ishlatishga muqobil yo'l bor-yo'qligini tushunish juda muhimdir. Bo'layotgan voqealar xalqaro huquqning umume'tirof etilgan tamoyillariga (jus cogens), insonning asosiy huquq va erkinliklariga mos keladimi, ular, jumladan, Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi (1948) va Himoya to'g'risidagi Yevropa konventsiyasida mustahkamlangan. Inson huquqlari va asosiy erkinliklari (1950) va AQSh Konstitutsiyasi. Bu muqaddas qadriyatlar qay darajada e'zozlanadi, ular uchun qanchadan-qancha qurbonliklar keltiriladi?

¹³³ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_7371

¹³⁴ **Complying with the UK Sanctions Regime** https://www.sra.org.uk/solicitors/guidance/financial-sanctions-regime/?fbclid=IwAR3qwMdxC_UlsJ5bGXaOQ3GGHuHEr_8cQ0n_KCgLN0hXjIRgVednQNSvvyx0

Xalqaro sanksiyalar siyosatidagi ohang 1998 yildan beri 20 dan ortiq davlatga qarshi iqtisodiy sanksiyalar kiritgan Qo'shma Shtatlar tomonidan belgilanadi.

Xulosa o'rnida yuridik jihatdan respublikamiz qonunchligi ham sanksiyalarni qo'llash va ularga rioya qilishdagi barcha keng ko'lamlı o'zgarishlarni tartibga solishi lozim. Chunki jahonda sanksiyalar to'g'risidagi qonunchilik g'oyasi, ya'ni cheklovlarni huquqiy rasmiylashtirish yangi bosqichlarga ko'tarilmoqda: joriy etilgan cheklashlar hajmi oshmoqda, shu bilan birga nazorat mexanizmi asta-sekin o'zgarib bormoqda. Natijada, keyingi yillarda tartibga soluvchi organlarning asosiy e'tibori ijroni monitoring qilishga, fuqarolar, kompaniya va banklar uchun esa - muvofiqlik darajasini (komplaens) oshirishga qaratilishi muhimdir.

Shuningdek, Xalqaro nizolarning xalqaro huquq bilan tartibga solinmagan o'sib borayotgan sanksiyalar siyosati uzoq vaqtdan beri yagona huquqiy shaklni (Xalqaro konvensiya), dalillarni baholashning yagona mezonlarini va aktivlarni saqlab qolish uchun oqilona shartlarni ishlab chiqishni talab qilmoqda.

FOYDALANILGAN MANBAALAR:

- 1) Устав ООН (полный текст) - <https://www.un.org/ru/about-us/un-charter/full-text>;
- 2) https://www.kiaplaw.ru/upload/iblock/79e/ewfu4qeqrz2mukp9406hq9efu5d9z0pn/KIAP_antisu;
- 3) Санкционный комплаенс и право. Итоги санкционного 2022/ Д. Примаков
https://zakon.ru/blog/2022/12/22/sankcionnyj_komplaens_i_pravo_itogi_2022;
- 4) <https://eusanctions.integrityline.com/frontpage>;
- 5) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_7371;
- 6) Complying with the UK Sanctions Regime
<https://www.sra.org.uk/solicitors/guidance/financial-sanctions>;